

DE RUSSEN!

Tom Lanoye & Ivo van Hove,
voor Toneelgroep Amsterdam

RECENSIES

“Groots relatie-epos van operateske proporties”

De Russen! van Tom Lanoye naar Anton Tsjechov. Holland Festival. Regie: Ivo van Hove voor Toneelgroep Amsterdam. Gezien: 19/6, stadsschouwburg Amsterdam. Aldaar t/m 25/6 en in december en later.
toneelgroepamsterdam/nl

De soundtrack van de onvrede. De muziek die Junkie XL voor de megaproductie *De Russen!* van Toneelgroep Amsterdam maakte, is geen seconde afwezig. Zijn klanken stuwen de vertelling, versterken de emotie. Van de woedende beats waarmee de voorstelling als met een vuistslag begint, tot de repetitieve, weifelende *minimal music* aan het slot van ruim vijf uur later, het is logisch en organisch dat je je afvraagt waarom niet elk toneelstuk een eigen soundtrack heeft. Het is misschien wel de beste vondst in *De Russen!* van Tom Lanoye en Ivo van Hove – maar het is moeilijk kiezen.

Lanoye vervlocht de werken *Platonov* (1878) en *Ivanov* (1887) van Anton Tsjechov tot een groots relatie-epos van operateske proporties. Met twee hoofdpersonages: Platonov (Fedje van Huêt) en Ivanov (Jacob Derwig), en daarnaast zestien andere rollen die nauwelijks minder belangrijk zijn. Belangrijker misschien zelfs: Van Hove richt de blik juist op de schade die Ivanov en Platonov in hun onvrede aanrichten; op degenen die van hen hielden, die droomden van een mooie toekomst of van een nieuw begin; die hoopten tegen beter weten in. Naast de formidabele prestaties van de hoofdrolspelers zijn dat nog eens zestien juweeltjes van rollen, van gefnuikte hoop en vergeefse levens, stuk voor stuk schitterend gespeeld door het weergaloze acteursensemble.

Lanoye's verhaallijn lijkt breed uitgesponnen, maar is eigenlijk heel geconcentreerd, en zoomt

in op de relationele en emotionele details. Er is raadslid Ivanov, vroeger een bon vivant, nu ongelukkig getrouwd met de ziekelijke Sarah (Hélène Devos) is in een soort liefdadige verliefdheid voor hem ontstoken, maar stevent daarin af op een drama. Ook Platonov is ongelukkig en verbitterd. Ooit idealist en wereldverbeteraar, nu een lullige buurtonderwijzer en burgerman. Anders dan Ivanov zoekt hij de schuld buiten zichzelf, en blijft denken dat hij recht heeft op een beter bestaan. Hij bedriegt zijn vrouw Alexandra met zijn jeugdliefde Sofia en ruïneert hun levens, evenals dat van zijn vriend Sergei, de man van Sofia, zijn goede vriendin Anna Petrovna, die van hem houdt, en de weduwe Mafutka Babakina, die zich door hem goedgelovig keer op keer laat terroriseren. Roeland Fernhout is droefontwapenend als Sergei, Chris Nietvelt als Anna verrassend geestig en Marieke Heebink steelt de show als onhandige en hardleerse weduwe.

Van Hove situeert de vertelling in een overweldigend decor van beton, chroom, graffiti en neonlicht, dat soms het dak is van een flatgebouw, soms het duistere binnenste van een grimmige club en dan weer een kille spoorwegovergang. Danzij vernuftige, filmische vondsten ontstaan steeds nieuwe ruimtes. De vertelling is door Lanoye knap gecomponeerd; imposante groepsscènes vloeien naadloos over in intieme ontmoetingen; bombast en verstilling wisselen elkaar af en vullen elkaar aan. Door die tempi, die bijna symfonische constructie, is *De Russen!* elk moment meespelend.

De tekst van Lanoye is woest-poëtisch; weelderig en lyrisch, soms arcaïsch, dan weer hyperactueel.

Maar al is de encenering hedendaags; *De Russen!* is geen al te eigentijdse maatschappijkritiek, op wat speldenprikjes na. Meer had gekund, maar je mist het geen moment.

Wel is *De Russen!* een stap vooruit in de vernieuwing van het theater; Van Hove gebruikt muziek, lichteffecten, film, spektakel en bombast voor het overbrengen van kwetsbare, complexe thematiek. Hij brengt topercentertainment zonder aan tekst of inhoud concessies te doen. Het kan

dus: ruim vijf uur weergaloos toptoneel dat je doet trillen op je benen.

Als er al een link is met de actuele politiek, dan deze: in het huidige debat is de kunst plots gedwongen haar belang te verdedigen. Voor die verdediging is *De Russen!* het beste argument.

Herien Wensink

20 juni 2011

DE STANDAARD

“Tsjechov onder de graffiti”

Tom Lanoye heeft twee stukken van Tsjechov samengesmeed tot een scherp portret van het moderne onbehagen. Toneelgroep Amsterdam maakt er een zes uur durend theaterfeuilleton van.

Van onze redacteur

Voor *De Russen!* brengt regisseur Ivo Van Hove zijn volledige ensemble in stelling. Het kruim van de Nederlandse acteurs deelt hier het podium, de oude garde zowel als de jonge. Allemaal lijken ze gedreven door een haast bandeloze spelenergie. Een 'vochtig, tochtig, zompig gat': zo noemt een van de achttien personages het provincienest waar ze hun leven slijten. In hun verbeelding is het een plek van een uitzichtloze tristesse. In Van Hoves versie speelt *De Russen!* in de groezelige voorstad van vandaag. We kijken uit op het dak van een vormeloos woonblok, met betonnen kokers, trappen en schouwen die beklad zijn met graffiti.

Geen wonder, zou je denken, dat iedereen hier weg wil. In *De Russen!* proberen alle personages stuk voor stuk uit te breken en te ontsnappen. Hun toevlucht zoeken ze in onmogelijke verliefdheden, sloten wodka of het fantoombeeld van een zondig Parijs. Maar natuurlijk rest er geen sprankeltje hoop. Vluchten is geen optie. 'Hier houdt nooit meer op. Hier is voor altijd!': zo vat Ivanov het status quo samen, net voor zijn noodlottige einde. Tom Lanoye schreef een zwarte komedie, waarin twee van Tsjechovs personages elkaar ontmoeten. Twee drama's en twee werelden schuiven ineen. Wat opvalt aan de vroege Tsjechovs die hier als bron dienden: hun ijskoude wreedheid. Ze zijn scherper en boosaardiger dan de latere teksten. Wazige melancholie, een haast charmante

verveling; er is geen spoor van te merken. In de jeugdwerken Platonov en Ivanov wordt niets verbloemd. Lanoye heeft dat nog aangedikt. Als beleefdheid verpakte schofterigheid geeft de toon aan in de dialogen. Vage dromerijen botsen met botte humor en vulgariteiten. Op de achtergrond zoemt stugge vreemdelingenhaat mee. Je kan er een echo in zien naar de lage landen van vandaag, al is dat niet in de verf gezet. Platonov en Ivanov zijn elkaars tegenpolen. Maar eigenlijk passen ze wonderwel bij elkaar, alleen al om de cynische manier waarop ze zichzelf te gronde richten. Ivanov (Jacob Derwig) is een eeuwige treurwilg. Een twijfelaar ook, die radeloos wordt van zijn mislukte huwelijk en een berg schulden. Platonov (Fedja Van Huêt) is de snoever en de mooiprater, de losbol met zijn eindeloze geflirt. Zelfbeklag - hij vergelijkt zichzelf met Hamlet - wordt zijn ondergang. Wat Platonov en Ivanov delen, zijn kwijtgespeelde idealen. De frustratie en de spijt om wat ze verloren hebben, is groot.

B-film

Natuurlijk is deze marathon oeverloos lang. Vooreerst omdat hij ijzingwekkend traag op gang komt. Van Hove brengt een bonte bende vrienden en verwanten in beeld, op zo'n manier dat je de ondergangsstemming meteen voelt. Hoe agressief en vuilgebekt het feestje bij de Lebedevs ook begint: al die heftigheid is maar nep. Ze trekt een rookgordijn op voor een situatie van complete stilstand.

Spannend wordt het pas echt in de vinnige onderonsjes en tot mislukking gedoemde verleidingspogingen. Scènes volgen elkaar snel

op, als in een feuilleton dat blijft voortkabbelen. De aangerichte schade is niettemin aanzienlijk, ook als de dames in deel twee de touwtjes in handen nemen.

Als de wurggreep van intriges zich sluit rond Platonov, als ook Ivanov maar niet uit zijn neerwaartse spiraal raakt, gaat het ijlings richting afgrond. Camera's zitten de personages op de hielen. Ze keren hun inktzwarte ziel binnenstebuiten. Het slot, waarin twee keer een geweerschot klinkt, lijkt wel dat van een B-film. Van Lanoye gingen in korte tijd twee

monumentale theaterteksten in première. Het verschil in regieaanpak kon moeilijk groter zijn: minimalistisch bij *Bloed & rozen* in Antwerpen, maximalistisch bij *De Russen!* in Amsterdam.

Dat laatste stuk blijft een tragikomedie. De hartverscheurende impasse en de lichtvoetige finesse waarmee ze geserveerd wordt: het is een prachtige mix.

De Russen!, Toneelgroep Amsterdam. Gezien in de stadsschouwburg in Amsterdam, 19 juli. Op 14 en 15 april 2012 in De Singel in Antwerpen .

© Corelio

21 juni 2011

DE TELEGRAAF

“Rauwe trip over vervolgen illusies”

Op de daken van een drukke stad roken de met graffiti bekladde schoorstenen onophoudelijk. Opzweepende elektronische muziek knalt door de speakers. Er is hier niets dat doet denken aan het 19e-eeuwse Rusland van Anton Tsjechov, waar de hoofdpersonen in *De Russen!* uit voortkomen. Maar hun drijfveren, dromen en frustraties zijn dan ook van alle tijden.

In *De Russen!* ontmoeten personages uit twee jeugdwerken van de grote Russische toneelschrijver elkaar. In opdracht van regisseur Ivo van Hove voegde de Vlaamse schrijver Tom Lanoye *Platonov* (1878) en *Ivanov* (1887) samen tot een nieuw stuk dat inclusief twee pauzes zes uur duurt. Wat de titelhelden met elkaar verbindt, zijn hun frustraties, ze hebben hun verwachtingen over het leven niet waar kunnen maken. Dat heeft ze cynisch gemaakt.

De klus was aan Lanoye, groot liefhebber van toneelklassiekers, goed besteed. Eerder bewerkte hij onder meer Shakespeares koningsdrama's tot de twaalf uur durende theatermarathon *Ten oorlog*. Voor *De Russen!* nam hij de helft van de tijd en moest hij zich 'beperken' tot achttien personages, gelijk het aantal beschikbare acteurs van Toneelgroep Amsterdam. Bijna het hele ensemble doet mee. Het is een lange zit, maar dankzij de topcast is dat vooral een voorrecht. Genieten doe je van alles en iedereen tijdens deze voorstelling. Ook van de verleidelijke videobeelden die in het decor zijn verwerkt en de stemmige muziekmix. Hoewel de thematiek, die

van vervolgen en gemiste idealen, misschien iets te veel wordt uitgekauwd en de tekst dus best wat korter had gemogen.

Op de verjaardagspartij van de jonge Sasja komt iedereen met elkaar in contact. Van het buffet in de tuin krijgen we niets mee, maar dat de wodka rijkelijk vloeit, is duidelijk. In een reeks ontmoetingen worden de verhoudingen op scherp gezet. Heimelijke liefdes worden verklaard, er wordt ruzie gezocht en zo komen er heel wat frustraties over het leven bovendien.

Centraal staan de antihelden Platonov en Ivanov, twee zwaar ongelukkige, cynische dertigers. Fedja van Huêt schakelt als Platonov, de onderwijzer die zijn grote ambities nooit heeft waargemaakt, krachtig tussen woede en moedeloosheid. Iemand noemt hem 'de vleesgeworden hufterigheid' en zo speelt hij zijn onbestemde lusteloosheid.

Daartegenover treffen we de depressieve, meer in zichzelf gekeerde Ivanov (Jacob Derwig), die hoge schulden heeft en vastzit in zijn huwelijk met de Joodse Sarah (mooi om Halina Reijn eens heel ingetogen te zien spelen). Even lijkt de jeugdige Sasja, die nog vol verwachting van het leven is (mooi vertolkt door de jonge H el ene Devos), hem een uitweg te kunnen bieden. "Leef mensheid, leef dan toch!", is haar devies. En wat maakt Derwig Ivanovs hoop mooi zichtbaar. Maar onvrede en zwakte zijn besmettelijk, zo leren we in *De Russen!* Wie niet oppast, ziet uiteindelijk al zijn illusies in rook opgaan.

Maaik Staffhorst

21 juni 2011

COBRA.BE

Theaterrecensent Johan Thielemans trok naar Amsterdam voor de nieuwste voorstelling van Toneelgroep Amsterdam. Ivo Van Hove regisseert een tekst van Tom Lanoye.

In *De Russen!* pakt Lanoye de thema's van Tsjechov op en werkt hij ze verder uit. Het resultaat is verbluffend: er is op geen enkel ogenblik een breuk tussen de Rus en de Vlaming.

Nadat regisseur Ivo van Hove een internationaal succes had gekend met de bewerking van drie stukken van Shakespeare, ging hij op zoek naar een onderwerp dat zich ook tot marathon kon lenen. Hij kwam uit bij Tsjechov en vond dat "Ivanov" en "Platonov", twee vroege stukken van de Russische auteur, bijeen konden worden gevoegd. Hij vroeg Tom Lanoye om voor meer dan een vertaling te zorgen. Het zou een heuse bewerking worden. Lanoye werd zo sterk door Tsjechov gefascineerd dat hij een tekst van meer dan tweehonderd bladzijden schreef. Hij heeft daarbij thema's uit Tsjechov opgepakt en verder uitgewerkt. Twee sprekende voorbeelden: in "Ivanov" speelt het Russische anti-semitisme een rol, en Lanoye heeft de familieverhoudingen binnen de joodse familie (zuster en broer) uitgebreid belicht. Of nog, en te verwachten: Ivanov en Platonov ontmoeten elkaar – dat vereiste vanzelfsprekend nieuwe dialogen. Het resultaat is verbluffend: op geen enkel ogenblik is er een breuk tussen de Rus en de Vlaming. Lanoye heeft zich de wereld van Tsjechov volledig eigen gemaakt, zowel naar inhoud als naar taal.

Een marathon van zes uur

Met zo een oeverloze tekst moeten de regisseur en zijn dramaturg natuurlijk aan het werk zodat er zes uur overblijven. Het uitgangsidee is dat Platonov en Ivanov naar hetzelfde feestje gaan, waar alle andere personages aanwezig zijn. Zo laten de twee stukken zich makkelijk in elkaar schuiven. Het heeft natuurlijk zijn gevolgen: het eerste deel – bijna twee uur – is in grote mate een expositie: het publiek moet kennis maken met achttien personages, elk met hun karakter,

hebbelijkheden en problemen. In het tweede deel komen dan de verhaallijnen beter in het vizier. We zien hoe zowel Ivanov als Platonov aan het leven begonnen zijn met bepaalde idealen en dromen, maar dat deze niet verwezenlijkt worden. We ontmoeten beide heren op een moment van grote crisis. Gevoelens van onmacht, schaamte en nietigheid overheersen. Het maakt dat de twee mannen in moeilijke verhoudingen staan tot de vrouwen rond hen. Liefde wordt nagezeten, maar ook weer onmiddellijk kapot gemaakt. Zo is Platonov een zielige Don Juan, die de ideale liefde wellicht vindt, maar daar niets positiefs kan uit puren. En Ivanov is in een liefdeloos huwelijk gestapt, en probeert daar hopeloos uit los te raken. Dat zijn joodse vrouw aan tering sterft, komt hem goed uit. Maar als hij met een jong meisje wil hertrouwen, dan kan of durft hij daar niet op ingaan.

Dat maakt dat dit stuk vooral zielige mannen laat zien, wilde dromers zonder praktisch inzicht, en dat de vrouwen hun emotionele slachtoffer zijn. Laat ik het lapidair samenvatten: men is ongelukkig in het leven, in de liefde en men heeft geen geld – het geldt zowat voor iedereen die op dat wilde feestje aanwezig is. Omdat dit een ontelbaar aantal keren herhaald wordt, voelt de voorstelling op een paar ogenblikken als redundant aan. Maar de tomeloze energie van Lanoye vindt zijn tegenhanger in de tomeloze energie van Van Hove. Economisch met de middelen omgaan hoort daar niet bij.

In het derde deel worden de verhaallijnen afgewikkeld, en stevenen we af op een tragisch einde: zowel Platonov als Ivanov sterven, de ene bij een ongeluk, de andere bij een zelfmoord. De vraag is of er een andere uitweg mogelijk was. Tsjechov is één van de zwartste pessimisten die de wereldliteratuur rijk is.

Eigenzinnig a-historisch

Van Hove en scenograaf Jan Versweyveld hebben een eigenzinnige keuze gemaakt om de verhalen een plaats te geven. Hier geen Rusland 1900, hier geen berkenbomen (alleen is er even

een ironische verwijzing naar dat Tsjechov-icoon). Alles speelt zich af in een wereldstad – je kunt moeilijk anders dan aan New York denken. We zijn boven op een dak, waar mensen komen uitrusten van het feest. Om het een heel hedendaagse toets te geven, is alles met graffiti beschilderd. Het is een heel complex landschap, met schouwen en containers en trappen en platforms. Het oogt radicaal hedendaags. Het is een voorbeeld van de a-historische aanpak van Van Hove, die een discussie waard is : waarom bijvoorbeeld blijft men maar over mijnheer de graaf praten? Moet dat dan niet radikaler in de tekst worden aangepakt? Als later in de voorstelling Tal Yarden, de video-man van Van Hove, de zaal overvalt met een beeldenstorm, en zelfs Japanse letters laat zien, wordt het gegeven in een geglobaliseerde context geplaatst – gaan die twee werelden dan niet wrijven? We constateren dat alles zo was, zo is en zo zal blijven. Als gedegen Brechtiaan moet ik daar vraagtekens bij plaatsen.

Tenslotte gaat het over de acteurs. Je kunt het niet voldoende herhalen: Ivo van Hove heeft een ongelooflijk talentvol ensemble in Amsterdam. Het acteren valt volledig buiten wat je van Tsjechov-acteren kunt voorstellen (op dertig juni kun je in de Kinopolisbioscopen De Kersenuin vanuit het Londense National Theatre zien – ik vermoed dat je daar een voorbeeld zal kunnen zien van wat ik bedoel). Iedereen speelt met een meeslepende energie. De tekst flitst en spettert. Er zijn talrijke acteurshoogstandjes : Leon Voorberg,

een acteur die in de voorbije seizoenen volledig is opengebloeid, geeft een overrompelend nummer weg rond de idee : ik ga naar Parijs. Of Gijs Scholten van Asschat , die nu vast bij Van Hove is, demonstreert een paar voorbeeldige dronkenmansscènes .

Ik kan ze niet alle achttien opnoemen, maar er zit geen zwakke schakel in deze grote cast. De jonge Vlaamse actrice Héléne Devos staat haar mannetje naast al dat acteergeweld, en komt vooral in het laatste bedrijf helemaal los als het bedrogen bruidje. Natuurlijk moet je de twee hoofdrollen vermelden: Fedja van Huêt en Jacob Derwig. Ze spelen een wijd palet aan emoties, Van Huêt meer getormenteerd en uitzinnig, en Jacob Derwig meer als intellectueel: niet alleen de wanhoop verbindt hen, maar ook hun talent.

Zorg dat je erbij bent

Als de vertoning gedaan is, veert het publiek recht, en worden de acteurs en alle medewerkers onthaald op golven van enthousiasme. De voorstelling zal niet zo vaak gespeeld worden, omdat de hele troep op het podium staat. Een tip voor de Vlaamse theaterliefhebber : zorg dat u erbij bent, desnoods in Amsterdam. In het volgende seizoen is de voorstelling in de Singel te zien. Uitzijken maar.

Johan Thielemans

20 juni 2011

HET PAROOL

“*Imponerend, maar ook koud en bloedeloos*”

Een paar keer zitten ze samen vooraan op het toneel. De een, Platonov, is een verlepte hedonist die vier vrouwen achter zich aan heeft, de ander, Ivanov, is een depressieveling met schulden, die zijn doodzieke vrouw ontloopt en met een jong meisje aanpapt. Fedja van Huêt en Jacob Derwig zitten tegenover elkaar alsof ze weten dat ze ieder hun eigen tragedie beleven, dat ze niets kunnen doen om elkaars lot te verlichten.

Tsjechov schreef de stukken *Platonov* en *Ivanov* eind negentiende eeuw, aan het begin van zijn schrijversloopbaan. In een met hooggespannen verwachtingen omgeven voorstelling brengt regisseur Ivo van Hove met vrijwel het hele ensemble van Toneelgroep Amsterdam de twee samen in de zes uur durende marathonvoorstelling *De Russen!*, die imponeert in zijn schaal, maar even koud en bloedeloos blijft als het losgeslagen individualisme dat zij wil bekritisieren.

Aan de Vlaamse schrijver Tom Lanoye, die als toneelschrijver naam maakte met zijn grootscheepse Shakespearebewerking *Ten oorlog*, de pittige taak de stukken in elkaar te schuiven.

Vooraf in het begin is dat goed gelukt. Alle achttien personages komen bij elkaar op een groot feest op een dak in New York, tussen de schoorstenen, watertorens, reclameborden en graffiti. De mensen spreken over hufterigheid, het recht op beledigen en de aanwezige Joodse kennis wordt op akelige actuele manier gebruikt als zondebok voor de algemeen heersende ontevredenheid. **Tijdens de hele voorstelling blijft Lanoyes taal, vol barokke, maar levendige metaforen, één van de grote attracties.**

Maar het begin zet je op twee manieren op het verkeerde been. Gedurende het stuk worden de scènes steeds kleiner en intiemer en tegelijkertijd gaan de thema's steeds minder over de maatschappij en steeds meer over de individuele levens van de personages. En wat een verzameling

Simon Van Den Berg

20 juni 2011

“*De Europese politieke matras*”

Tom Lanoye heeft van twee stukken van Anton Tsjechov één gemaakt. Platonov en Ivanov in hun oervorm kunnen het gehoor beschadigen. Daarom heeft hij het kaf van het koren gescheiden. Dat soort werk is Lanoye wel vertrouwd. Collage is ook een kunst. En hij weet de juiste quotes uit andere werken te halen om de voegen te dichten. Eén ervan staat als motto vooraan in het tekstboek: ‘Als uw zonen ooit hun ontevredenheid uiten over Frankrijk, probeer dan mijn recept: vertel ze naar Rusland te gaan!’ (Markies de Custine, *La Russie* en 1839).

Droge Regie

In de stukken van Tsjechov gebeurt er nauwelijks iets. Er worden plannen bij de vleet gesmeed. Daar blijft het bij. Er zijn belangrijker dingen in het leven. Vetes opzetten en afhandelen. Alles met de mond. En als de mond even zijn mond houdt komen de zeven hoofdzonden bovendrijven. Het is geen politiek stuk, beweerde auteur Tom Lanoye, maar goed een half uur aan de gang of je waant je een wandluis in de Europese politieke matras. Daar gaat het al lang niet meer om de acht zaligheden maar om de centen. Niet eens echte maar virtuele. De echte zijn al lang opgesoupeerd. Die mening wordt versterkt door een droge regie. Een natte had de essentie beschadigd. Regisseur Ivo van Hove heeft zich geconcentreerd op het laten gloriëren van zijn spelers. En langs een nieuwe, hogere sport op de ladder die talent heet, de boodschap van de tekst te versterken

Allemaal Russen

Het Europese politieke toneel mag dan onderhuids in *De Russen!* zitten, er is nog een tweede element dat in Lanoye’s achterhoofd speelde tijdens het schrijven van dit stuk: De schuldige. Een politicus kan niet opdraaien voor het huidige debacle. Evenmin als de jood. Hem met de vinger wijzen zou even dodelijk zijn voor een politicus als met open rits voor de webcam te zitten. Een andere zwerver of vluchteling komt al evenmin in aanmerking. Het is geprobeerd, maar de media hebben het vakkundig verhinderd. De enige oplossing voor de politici was om de simpele, intelligente, verfijnde burger tot schuldige te bombarderen. Dat in het stuk toch de jood de kop van jut is, is een metafoor voor de simpele, verfijnde, intelligente, dus kwetsbare burger. Twee vliegen in één klap. De Russische sfeer van Tsjechov blijft aanwezig, maar speelt zich af in het hedendaags Europees politiek wereldje. Zij, Europese politici, zijn allemaal Russen. Zij zijn *De Russen!*

De nieuwe Jood

Het verrussen van de Europese politieke cultuur heeft niet alleen Lanoye in beeld gebracht, maar ook van Ivo van Hove, scenograaf Jan Versweyveld en dramaturg Peter van Kraaij. Vooreerst is er de tijd. Hedendaags. Niet zozeer door de kostumering, maar door de motoriek. Hun personage hebben de acteurs licht opgeblazen, of enigszins onderdrukt. Net voldoende om te laten zien hoe de huidige politici zich gedragen. Het zijn ook maar mensen, maar sommige mensen zijn toch iets meer. De nieuwe edelen. Daar hoort een aparte *raison d’être* bij.

Vervolgens de plaats. Het dak van een woonblok, midden in een grootstad. Dat in het eerste deel een woestijn is, in het tweede deel een moeras en in het derde deel drijfzand. Waarin iedereen onomkeerbaar vast komt te zitten. De nieuwe edele is er nog steeds maar zijn karaktertrekken is hij kwijt, en zijn persoonlijkheid. Op de simpele, verfijnde, intelligente, dus kwetsbare burger na. De nieuwe jood. De tranen en de snot wegvegend ziet hij vanuit de hoogte op het slagveld neer. Het dak verbeeldt bovendien het pandemonium, het rijk van de politieke elite en hun economische en financiële acolieten.

Ten slotte de handeling. Er is geen verschil tussen liefde en haat. Trouw en verraad. Er wordt over en door elkaar heen gepraat. Niemand luistert naar iemand. Jezelf bezig horen is het mooiste wat er bestaat. Snelpraat. Vermijd pauzes. Stilte geeft de tegenstander de kans toe te slaan. Blijven praten, desnoods nachtenlang. Dat *De Russen!* een marathonvoorstelling is, is daarom logisch en natuurlijk.

Juiste toon

Ten bate van tempo en actie heeft het triumviraat – Van Hove, Versweyveld en Van Kraaij – geknipt in het script. Was dat niet gebeurd zou de voorstelling niet ruim vijf uur geduurd hebben maar tweemaal zo lang. Ze hebben ook geschoven met de scènes. Ten bate van de vlotheid. En die is er. Vijf uur na aanvang is de spanning tot bloedens toe opgelopen, in de zaal als op het podium. De muziek helpt een handje mee. Elektronische, gecomponeerd door Tom Holkenborg. Hij heeft de juiste toon weten te vinden voor elke scène, bij elke handeling. In de verbale tweegevechten, soms met drie, voert woeste muziek de toeschouwer mee naar de demonische wereld van het brein van de kemphanen. Waar het kwade achter de schijn gevormd wordt tot woord en daad. Om in de slotminuten te verpieteren tot één doffe noot links op het pianoklavier. Da capo, da capo. Om uiteindelijk te verdwijnen in de onmetelijke ruimte. Waarop alleen nog het krijzen van de tot beesten verworpen elite volgt. Tot Platonov wordt vermoord en Ivanov zelfmoord pleegt. Stilte. Eindelijk stilte. Een stilte die geen stilte is in de ware betekenis van het woord, maar de stilte van het herdenken, in het licht van het gebeurde.

Loopgraven

Achttien acteurs. Stuk voor stuk meesters in hun vak. Het is heerlijk om te zien dat beroepsacteurs, die weten dat ze tot de crème de la crème behoren, niet op automatische piloot spelen, maar zich diep hebben ingegraven in de loopgraven van hun personage. Het eerste halfuur valt het niet zo op, maar gaandeweg stijgen zij hoger terwijl zij dalen. Zelfs Hélène Devos, die je in de eerste twee delen niet in een kleuterklas wil zien staan, ten bate van de geestelijke gezondheid van de kinderen, krijgt merg in de pijp in het derde deel.

En nu een naam gevallen is. Alle acteurs verdienen hun ruiker, maar een roos extra had er wat mij betreft voor de vrouwen bij gemogen. Het is een stuk voor vrouwen, maar tevens een meesterwerk dóór de vrouwen. Met als uitschieters Halina Reijn, Frieda Pittoors, Chris Nietvelt en, met extra *Jewell in the Crown*, Marieke Heebink.

De stille kracht van

En sta mij toe tot slot even persoonlijk te worden. Ik kon en kan niet anders dan Ivanov en Platonov zien als de twee aanvoerders van de huidige politieke janboel. Rutte en Wilders in Nederland en Bart De Wever en Elio Di Rupo in België. Soms zou je willen dat wat op het toneel voorvalt, moord en zelfmoord, werkelijk gebeurt. Het mag en het kan niet, maar dromen zijn vooralsnog niet verboden. Maar als het toch zou gebeuren, zou ik willen dat het mogelijk wordt gemaakt, verbaal!, door de stille kracht van de nieuwe jood.

De Russen! is het sterkste politieke toneel dat in jaren is vertoond. Het is Russisch, Engels en Grieks. Een mix van Tsjechov, Shakespeare en Aischylos. Overgoten met een flinke scheut uit Dionysios' kruik. Eenvoudig gezegd: een Grieks drama met een Romeinse slag.

Guido Lauwaert

20 juni 2011

DE JAAP.NL

“Als ik iets kan betekenen?” is de slotzin van de zure rentmeester Borkin (Fred Goessens) nadat na ruim vijf uur het onvermijdelijke noodlot heeft toegeslagen. Nee, denkt de toeschouwer, nee, niemand die nu nog iets goeds kan betekenen. De kans om het goede te doen hebben Ivanov (Jacob Derwig) en Platonov (Fedja van Huet), de protagonisten van *De Russen*, meermalen gekregen, maar even zo vaak verspeeld.

Feest

Tsjechov schreef *Platonov* en *Ivanov*, twee stukken die in een grandioze bewerking van Tom Lanoye als het ware in elkaar zijn geschoven tot één epos, in respectievelijk 1878 en 1887. In de besluiteloosheid van de karakters, in hun teleurstelling om verloren idealen en in hun onmacht om de regie in hun levens te behouden herkent men echter moeiteloos dat wat we tegenwoordig een dertigersdilemma, een *midlife*- of zelfs *quarterlifecrisis* zouden noemen.

Ivanov, ooit een bevlogen idealist die in een boerengemeenschap zijn experimentele bedrijf startte en tegen alle sociale mores in met de joodse Sara (Halina Reijn) trouwde, draagt zijn teleurstelling over het mislukken van zowel zijn bedrijf als zijn huwelijk aanvankelijk met introverte verbeterheid. Dan blijkt Sara terminaal ziek en dient de jonge Sasja (Hélène DeVos) zich aan, die bekend al jaren verliefd op hem te zijn. Juichend wentelt Ivanov zich in de belofte van een nieuwe, frisse start en verliest daarmee het laatste beetje respect van de dorpingen: Sara, die door haar huwelijk met een niet-jood verstoten is door haar familie, is nog niet eens dood.

Lennon

Platonov, voormalig revolutionair, is de leraar op de dorpschool. Getrouwd, lief zontje, een man van enig aanzien. Hij zwicht voor elke verleiding: drank, vrouwen, feesten. Zijn liefhebbende vrouw

Alexandra (Janni Goslinga) is scherp en doortastend maar lijkt blind te zijn voor zijn escapades, met onder andere de generaalsweduwe Anna (Chris Nietveld). Platonov is te gast op een feestje van Ivanov als zijn jeugdverliefdheid op Sofia (Karina Smulders) weer opvlamt. Het eerste en tweede bedrijf van het stuk spelen zich af op het dak van een gebouw, een fantastisch decorontwerp van Kloosterboer Decor, beneden is het feest.

Op het dak wordt geruzied, geflirt, gezoend, geroddeld en gehangen. Platonov wisselt achteloos wat vrijages met vrouwen af met egocentrische bespiegelingen, Ivanov pijnigt zich met al even navelstaarderig geweeklaag en halfzachte pogingen om er te zijn voor zijn doodzieke vrouw. Het befaamde citaat “Life is what happens to you while you’re busy making other plans” van John Lennon dringt zich op. Alle personages zijn zo druk met wie ze willen zijn, zo escapistisch en toch gevangen in hun leventjes, hun sociale structuur en, fysiek, op dat platte dak terwijl beneden het feestje doordendert, dat ze vergeten hun leven te leiden en dat van hun naasten een beetje dragelijk te houden.

Krokodillentranen

Je gaat ze gaandeweg haten. Ivanov met zijn pathetische schuldbesef beklagt zich over zijn egoïsme maar blijft tot het uiterste voor zichzelf kiezen. Platonov die alles en iedereen in zijn omgeving te gronde richt met zijn drankzucht en promiscuïteit plengt krokodillentranen die oplossen als sneeuw voor de zon zodra hij zonder kleerscheuren lijkt weg te komen met zijn wandaden. De drammerige vrouwen Anna en Sofia die zich tragikomisch verlagen om bij *player* Platonov in de gunst te blijven. Het overmoedige, naïeve moppie Sasja die haar ‘ondernemende liefde’ vol schijnbare zelfopoffering door de strot van Ivanov wil duwen, die haar terecht een redderscomplex verwijt. Je zou ze allemaal eens flink door elkaar willen rammelen. *Get a grip!*

De enige die met minachting door het gekakel en gekoketteer heen prikt is Osip (Hans Kesting), de solitaire kruimeldief die hand- en spandiensten verricht voor weduwe Anna, voor wie hij een diepe liefde koestert. Hij hoort en ziet alles, duikt af en toe op als een engel der wrake en sluip in een omtrekkende beweging om het narcistische troepje heen. Hij observeert, gaat af en toe een interactie aan, lijkt soms te hopen op erkenning maar hij weet dat hij niet mee wil en kan spelen met het spelletje. De dorpelingen kunnen hem niet duiden en slaan hem uiteindelijk dood. Bij de kerk na het uitgaan van de dienst, zoals hij voorspeld had, want “mensen die in groepen samenkomen zijn levensgevaarlijk.”

Junkie XL

Tom Lanoye kan niet genoeg lof toegezwaard krijgen voor zijn tekst, de twee oude stukken zijn tot één verhaal gesmeed met behoud van de sfeer en taal van Tsjechov. De spanningsbogen in de diverse verhaallijnen zijn

gebalanceerd en met name door het bij vlagen zeer geestige spel van Chris Nietvelt en Marieke Heebink (als oude vrijster Babakina) is de enorme bak narigheid die de toeschouwer over zich uitgestort krijgt toch goed te behappen. Ivo ten Hove, vaste regisseur van TGA, laat zijn acteurs flink losgaan maar door de uitstekende casting van de rollen (soms een pijnpuntje bij TGA) is er geen sprake van overacting. Voor de *soundscapes* en muziek is een Grote Naam gestrikt: Tom Holkenborg alias Junkie XL verzorgde die. Er was niks mis mee, maar het was ook niet significant anders of beter dan eerdere muzikale omlijstingen van TGA-voorstellingen. Een eervolle vermelding voor de videobeelden van Tal Yarden is dan meer op zijn plaats, de projecties waren op zichzelf een complete decorwisseling.

De Russen: een avond onverbiddeijk totaaltheater, met iedere acteur van de enorme cast op de juiste plek in een schurend, confronterend stuk.

Annabel Nanninga

23 juni 2011

DE MORGEN

“*Waarom leven we niet zoals we zouden kunnen leven?*”

De Russen!, marathontheater van vijf uur van Tom Lanoye en Ivo van Hove, is goed maar niet groots. Waarom leven we niet zoals we zouden kunnen leven?

BRUSSEL | De verwachtingen waren hooggespannen. Tom Lanoye schreef een nieuw stuk, gebaseerd op twee Tsjechovs. Ivo van Hove regisseerde achttien spelers van Toneelgroep Amsterdam. Goed voor een marathon van vijf uur theater. Over het lastige leven waar mensen wanhopig proberen wijs uit te geraken.

Door Griet Op de Beeck

Misschien zijn de makers ook een beetje slachtoffer van hun eigen reputatie. Tom Lanoye die zich toelegt op één auteur en dan een toneelmarathon schrijft, dan kun je niet anders dan terugdenken aan Ten Oorlog, die memorabelste aller theatergebeurtenissen. Ivo van Hove regisseert een Rus, dan herinner je je de aangrijpende klets in het gezicht die zijn Kinderen van de Zon het voorbije seizoen was. Dat verschroeiend hoge niveau haalde *De Russen!* wat mij betreft niet, maar het was evengoed een mooie voorstelling die je moeiteloos al die uren bij de les hield.

Vrolijkmakend is het geenszins, als de levens van Platonov en Ivanov naast elkaar worden gelegd. Tsjechov schreef beide stukken in zijn jonge jaren, het eerste hebben ze pas na zijn dood uit een donkere lade gevist. **Tom Lanoye strippte de toneelteksten tot de essentie overbleef en ging daarmee aan de haal. Hij maakte er, met zijn eeuwig slimme**

analytische vernuft en veel prikkelend ronkende volzinnen, één lekker lopend stuk van dat met een rotvaart langs levens dendert die langzaam de vernieling in draaien.

Slechts twee keuzes

"Is dit het nu?", zegt Platonov, "waarom leven we niet zoals we zouden kunnen leven?" Als slagzin van een voorstelling kan dat tellen. Het lijkt alsof er maar twee keuzes zijn. Ten onder gaan aan de middelmatigheid der dingen, aan de wurggreep van de sleur, aan de zelfhaat die door inertie ontstaat, aan de leegte die overblijft als de idealen en de dadendrang van de jeugd verdwijnen. Of: voluit leven, veel verwachten, passioneel gaan voor grote gevoelens, handelen naar wat het hart dicteert, en daar dan aan kapotgaan.

Van alle achttien personages is er niet eentje zelfs maar vaagweg gelukkig. Ze rijden zich vast, hunkeren naar onbereikbare liefdes, zoeken naar oplossingen die ze niet vinden. De mannen in *De Russen!* tolleren rond hun eigen as tot ze tegen de grond gaan. Even denk je dat de vrouwen "voor ons vrouwen is de liefde het leven zelf" het toch iets beter begrepen hebben. Zij zijn degenen die doen aan groot graag zien, aan vasthouden, verdragen, blijven, doorgaan, streven naar beter. Maar hoe onbaatzuchtig is totale overgave aan een man als die ook maar de eigen eenzaamheid draaglijk moet maken? Hoe zinvol en slim is een onderneming die gedoemd is te mislukken? Zoveel menselijkheid, zoveel gestuntel, zoveel

pijnlijke levensvragen in deze *De Russen!* En ik was net die middag al niet zo verrukt over het leven toen ik in de auto stapte naar Amsterdam.

Ivo van Hove enceneert *De Russen!* als een wervelende cascade van confrontaties. Hij laat zijn fijne acteurs helemaal gaan in het spelen. Hij zorgt ervoor dat tragiek niet verwordt tot pathetiek, hij geeft ruimte aan de humor die de miserie countert. Hij maakt intelligent gebruik van muziek, speciaal voor deze voorstelling gecomponeerd door Tom Holkenborg van Junkie XL. Hij gaat aan de slag met de vele mogelijkheden van het imposante decor van Jan Versweyveld: een dak van een gebouw in de grootstad, dat iets van de troosteloosheid en de woeste dreiging uitstraalt die ook van het leven zelf uitgaat. Hij werkt hier en daar met videoprojectie, maar op een manier die de aandacht nooit weghaalt van de spelers die daar en dan lang leve het theater met elkaar staan te

spreken. Hier is een regisseur aan het werk die als geen ander de taal van de grote zaal beheerst. Vreemd toch. Het stuk is goed geschreven en gaat over de diepte der dingen. Het is overwegend sterk gespeeld door een ongezien grote bende acteurs in een magistraal decor. Het werd vakkundig bij elkaar geregisseerd door een kenner die al die tijd neemt zonder ook maar een seconde te vervelen. Maar al bij al slaagt *De Russen!* er niet in om te verpletteren. Alsof vakmanschap het gewonnen heeft van bevlogen kunstenaarschap. Alsof alvast die avond dat beetje chemie ontbrak dat van iets goeds iets echt groots kan maken. Met zoveel opgeteld talent op en achter de scène blijft dat hoe dan 'De Russen!' speelt nog t.e.m. 25 juni in Amsterdam, volgend seizoen op tournee. In België alleen te zien in deSingel in Antwerpen op 14 en 15 april 2012: Zoveel menselijkheid, zoveel gestuntel, zoveel pijnlijke levensvragen in deze 'De Russen!'

Griet Op De Beeck
21 juni 2011

TROUW

“Ongevaarlijk engagement”

“Ik ben onopzettelijk immoreel”, verzucht een van de personages van *De Russen!* ergens halverwege de voorstelling. Op dat moment heeft zowat iedereen zich, onderweg naar een beetje geluk in het leven, al vastgedraaid in leugens, bedrog en overspel of is daar het slachtoffer van. Maar niemand acht zich echt schuldig aan de puinhoop.

Voor *De Russen!* van Toneelgroep Amsterdam bewerkte de gelauwerde Vlaamse schrijver Tom Lanoye twee jeugdstukken van Tsjechov – *Ivanov* en *Platonov* – tot een enkel toneelstuk van zes uur. Lanoye verweeft slim plotlijnen en personages van de twee stukken, waardoor de cynische schoolmeester Platonov en de tobberige landeigenaar Ivanov deel uitmaken van hetzelfde gezelschap Russische elitaire types. Die gaan zich op hun zompige landerijen verveeld te buiten aan feestjes, wodka en overspel. En ze verlangen, zoals altijd bij Tsjechov, naar een ander, beter leven of naar het Oude Rusland.

Zo ook de dertigers Ivanov en Platonov die zijn vastgelopen in hun leven en hun jeugdige idealen op de grote hoop hebben gegooid. Platonov weigert zijn mislukte leven onder ogen te zien en spelt het cynische feestbeest. Ivanov probeert wanhopig een fatsoenlijk mens te blijven, terwijl zijn laatste bezit onder hem vandaan wordt gejat. Beiden zoeken ze hun geluk bij een jonge, nieuwe vrouw die hen aan hun vroegere zelf en aan hun idealen doet denken. De spiraal van bedrog, misverstanden en relatiebreuken die volgt vermorzelt iedereen. De

onschuldigen, zij die wel gelukkig waren met hun leven en geloofden in het goede, het eerst.

Regisseur Ivo van Hove brengt de personages samen op een plat dak ergens in de grote stad met graffiti en neon-reclames die de personages oproepen toch vooral gelukkig te worden. Die eigentijdse, realistisch vormgegeven locatie, de onvermijdelijke video en de muziek van de hippe DJ Junkie XL proberen de thematiek van *De Russen!* nadrukkelijk naar het hier en nu te trekken. Om ons er maar op te wijzen dat het ook over ons nostalgische nationalisme, onze beledigde grote bekken en onze immoraliteit gaat. Dat schijnbare engagement doet echter nogal gemaakt aan en toont ons vooral steengoed, maar keurig spelende acteurs die in een prachtig decor met hippe video cynische Russen staan te spelen. Totaal ongevaarlijk kortom, omdat het toont wat we allang wisten: we deugen niet. Maar echt stelling nemen doet het niet. Van Hove stelt net als Ivanov en Platonov cynisch vast dat het allemaal niet meer wordt. Met mooi, maar behoudend en veilig acteurstoneel als resultaat.

Robbert van Heuven

20 juni 2011

“Lanoye verweeft slim plotlijnen en personages”

DE VOLKSKRANT

De Vlaamse schrijver Tom Lanoye heeft in *De Russen!*, zijn samenvoeging van Tsjechovs *Platonov* en *Ivanov*, de vrouwenrollen behoorlijk aangescherpt en uitgebreid. Dat is een prima idee van hem geweest want zeker in deze twee stukken zijn het de mannen die van Tsjechov alle kansen krijgen hun persoonlijke ellende wereldkundig te maken. Tot op het pathetische af zijn het dronkemannen, sombermannen, gokverslaafden, vrouwenversierders en bovenal notoire klagers. Daarom is het een zegen dat in deze marathonvoorstelling van Ivo van Hove en Toneelgroep Amsterdam een aantal vrouwen flink van zich laat horen. Gespeeld door actrices die hun rollen erg leuke, rake en soms ook de juiste tragikomische creaties maken. Met Chris Nietvelt en Marieke Heebink voorop, als berooide maar wellustige vrouwen die hun zoektocht naar de liefde in een lichtelijk overdreven stilerings perfect vormgeven. Ook Frieda Pittoors speelt als de vrekkegige moeder en keiharde racist een geweldige rol; met een stalen glimlach kan zij de vreselijkste dingen zeggen, maar met haar befaamde Russische buffetten probeert ze ook nog iets van gemoedelijkheid te brengen in het doorgaans grauwe bestaan van deze sloebers. De nog piepjonge Vlaamse actrice Hélène Devos is de opstandige dochter Sasja die zich van haar ouders losmaakt om met Ivanov te trouwen, en doet dat met een vurigheid, zeggingskracht en jeudige verleidelijkheid die verrassend is.

De Russen! is weliswaar geheel gegroepeerd rond de twee hoofdpersonen Ivanov (Jacob Derwig) en Platonov (Fedja van Huêt) maar de personages om hen heen zijn in deze voorstelling de smaakmakers. Behalve de vrouwen is dat vooral Gijs Scholten van Aschat als een afgebladderde graaf die zijn adellijke titel probeert op te poetsen met te veel wodka. Met zijn meesterlijke timing en techniek verbeeldt hij het tragikomische van deze mensen die van alles willen en dat nooit zullen bereiken.

Platonov is een jeugdstuk van Tsjechov waarin weliswaar al zijn thema's al zijn verwerkt, maar dat zo ongepolijst en ongebreideld is dat de

schrijver zelf van opvoering afzag. *Ivanov* is veel hechter van structuur en kent een echt drama: de hoofdpersoon is getrouwd met de doodzieke joodse Sarah (een opvallend serene Halina Reijn), maar wil van haar af om met de jonge Sasja te trouwen. Platonov is een mensenhater, Ivanov een zelfhater – en dat uit zich in een hoop en door Lanoye vol en rond verwoord gekanker en zelfbeklag.

In beide stukken komen weliswaar dezelfde sort personages voor (dokter, versleten adel, student, weduwe, lanterfanter) dus een samenvoeging lijkt logisch. Ware het niet dat de lamlendigheid en ledigheid van een en ander nu wordt verdubbeld, en dat is echt te veel van het goede voor een voorstelling van bijna zes uur. Bovendien komen de twee protagonisten elkaar pas tegen het einde tegen, wat nogal geforceerd overkomt. In de scenografie van Jan Versweyveld ontmoeten alle personages elkaar op het dak van een groot gebouw, tussen rokende schoorstenen, liftschachten, trappenhuisen, nooduitgangen en lichtreclames. Dit is het dak van de wereld van hun wereld; beneden horen we stadsgeluiden van auto's en treinen. Terwijl daar het jachtige leven voortraast (af en toe ondersteund door stevige beats van Tom Holkenborg, Junkie XL), staat het hunne stil; ze vervelen zich en verliezen zich in verkeerde vrienden, verboden liefdes en foute idealen. Hooggestemde utopisten worden kleingeestige zwartkijkers.

In van Hoves regie wisselen luidruchtige ensemblescènes en intieme dialogen elkaar af. Irritant is soms het al te ongefokte gelal en gebral van de mannen – in *Het temmen van de feeks* gebeurde dat ook, maar extremer en effectiever. Ook de almaar voortslepende liefdesperikelen die breed worden uitgemeten, slaan op den duur dood, totdat er gelukkig weer zo'n mal wijf of lepe graaf op het toneel verschijnt.

In het derde en laatste deel worden scènes ineens op videoschermen uitvergroot, alsof de batterij aan technische snufjes ook nog gebruikt moet worden. In *Romeinse Tragedies*, van Hoves vorige marathonvoorstelling, werkte dat als illustratie

van de opeenstapeling van dood en verderf, hier is het een kwestie van uiterlijk vertoon dat wil imponeren.

Lanoye heeft in zijn bewerking het antisemitisme van enkele personages flink aangezet. Sarah is hier niet alleen maar jodin, maar 'joodse snol' en 'pothoer', en haar uitstoting wordt door iedereen vette letters onderstreept. Waarschijnlijk om aan te geven dat ook nu racisme en discriminatie

alom aanwezig zijn. Maar in een tijd waarin termen als kutmarokkanen (Rob Oudkerk) en christenhonden (Jan Blokker sr.) en ' Hamas, Hamas, alle Joden aan het gas' (voetbalsupporters) gemeengoed zijn geworden, komt dat nauwelijks nog schokkend over. Misschien is dat nog het schokkendst.

Hein Janssen

17 juni 2011

DE GOOI-EN EEMLANDER

“Worsteling om een beetje levensgenot”

Ze zaten vol idealen toen ze jong waren. Maar nu, dertigers geworden moeten Ivanov en Platoniv erkennen dat daar weinig van overgebleven is. Hun verwachtingen zijn niet uitgekomen, hun idealen zijn ingewisseld voor keiharde realiteit.

En eigenlijk geldt datzelfde voor alle mensen om hen heen: stuk voor stuk kleine egoïstische zielen, puur en alleen gericht op eigen gewin en genot. Ontluisterend is hun leven. Het lijkt akelig veel op dat van onszelf en van de mensen om ons heen.

Twee vroege stukken van Tsjechov (1860-1904) nam toneelschrijver Tom Lanoye als basis voor deze voorstelling: het in 1878 geschreven en zelden gespeelde *Platonov* en het uit 1887 daterende *Ivanov*. Typische Tsjechov-stukken, over mensen die eindeloos praten over wat ze zouden willen, maar nooit tot daden komen. Lanoye voegde er reminiscenties aan andere Tsjechovstukken aan toe. *De meeuw* fladdert even voorbij, *De kersentuin* en *De drie zusters*. Zelfs een flard van *Anna Karenina* van die andere Rus, Tolstoi vlecht hij naadloos in zijn verhaal. **En met een verbluffende soepelheid en authenticiteit weet Lanoye dit alles aaneen te smeden tot een tekst die overtuigt en overdondert.**

Het publiek stroomt nog de zaal binnen, vaag geroezemoes weerklinkt. Dan opeens doven de zaallichten, maken oorverdovende beats elk verder gesprek onmogelijk en zwiepen felle spots over het immense podium. Een dak is het, vol roestige trappen, aircokasten, dakvensters en schoorstenen, alles volgespoten met graffiti. Naargeestig is het er, net als het leven van de gasten die er zo nu en dan even komen uitblazen van het feest dat lager in het gebouw plaatsvindt, ter ere van Sasja. Zij is de dochter van het echtpaar Lebedjev en de enige die met haar frisse

jeugd nog toekomstdromen heeft. Voor de anderen is de toekomst allang verleden geworden. Platonov is een ontgoochelde cynicus. Hyperintelligent, knap uiterlijk, ooit leek een schitterende toekomst voor hem weggelegd. Maar hij is dorpsonderwijzer geworden en zit gevangen in een burgerlijk huwelijk. Geen vrouw is veilig voor hem. Ivanov is in alles zijn spiegelbeeld. Ook hij heeft zijn idealen verloren zien gaan, maar waar Platonov de schijn ophoudt, heeft Ivanov alle hoop laten varen, waar Platonov buiten zichzelf op zoek is naar splinters geluk heeft Ivanov zich geheel in zichzelf teruggetrokken. Beiden proberen uiteindelijk te vluchten bij een andere vrouw. Platonov bij een uit het verleden toen alles nog mogelijk leek, Ivanov bij een vrouw die hem een nieuwe toekomst moet geven.

Achttien acteurs, bijna de complete cast van Toneelgroep Amsterdam, spelen mee in dit klassieke drama. Fedja van Huêt is een mooie cynische Platonov, Jacob Derwig een intens trieste Ivanov. Gijs Scholten van Aschat schittert als de ontgoochelde oom van Ivanov, Marieke Heebink geeft gestelde aan een verrukkelijk hysterische weduwe Babakina en Roeland Fernhout overstijft zichzelf als de kinderlijke, pasgetrouwde Sergei die door zijn vriend Platonov hoorns krijgt opgezet. Maar het meest indrukwekkend is toch Chris Nietvelt als de weduwe Anna Petrovna. In al haar cynische kwetsbaarheid ontroert zij tot op het bot.

Bijna zes uur duurt hun worsteling om een beetje levensgeluk en dat is geen seconde teveel. Alleen die slotscene, als zowel Platonov als Ivanov het leven laat, misstaat en voelt als een anti-climax, een overhaast afgeraffeld einde. Jammer, het is het enige smetje op deze verder vlekkeloze voorstelling.

Sonja de Jong

21 juni 2011

